

SUY NGHĨ VỀ XÃ HỘI HÓA GIÁO DỤC HIỆN NAY

■ PGS.TS. TRẦN QUANG NHIẾP (*)

Quá trình toàn cầu hóa của thế giới hiện đại hiện nay, xã hội hóa là xu thế khách quan đối với nhiều lĩnh vực của đời sống xã hội. Giáo dục là một hoạt động mang tính xã hội rộng lớn và sâu sắc. Vì thế, xã hội hóa giáo dục không thể không diễn ra và là xu thế khách quan chi phối những hoạt động giáo dục, đào tạo dưới nhiều nội dung, hình thức cụ thể khác nhau. Song đây lại là vấn đề mới với chúng ta, đặt ra nhiều điểm mới cần làm rõ, tạo nên sự thống nhất, đồng thuận trong xã hội.

Trước hết, cần nhận thức vì sao phải xã hội hóa giáo dục và thế nào là xã hội hóa giáo dục ở nước ta hiện nay.

Giáo dục là hoạt động có mục đích, có định hướng, có tổ chức, có nội dung, yêu cầu nhằm đào tạo thế hệ trẻ thành lớp người kế tiếp lực lượng lao động mới có phẩm chất chính trị, đạo đức, có trình độ văn hoá, khoa học, kỹ thuật, có năng lực đảm đương và hoàn thành các nhiệm vụ xây dựng, bảo vệ, phát triển đất nước trong tương lai. Những hoạt động giáo dục được tiến hành trong điều kiện toàn cầu hóa các lĩnh vực của đời sống xã hội. Xu thế toàn cầu hóa mạnh mẽ của thế giới hiện đại, hiện nay đã cuốn hút mọi hoạt động của mọi quốc gia vào xu thế chung đó. Đối với từng quốc gia, một mặt toàn cầu hóa diễn ra những hoạt động mang tính xã hội, được xã hội quan tâm, mọi người trong xã hội cùng có trách nhiệm tham gia thực hiện. Mặt khác, mỗi quốc gia phải tự tìm con đường hội nhập, tự thích nghi để tồn tại và phát triển. Cho nên xã hội hóa giáo dục là một hoạt động của xã hội, tuân theo xu thế khách quan đó cả

ở cấp quốc gia và cấp khu vực, quốc tế. Sở dĩ như vậy là vì những lực lượng lao động, xây dựng, bảo vệ và phát triển đất nước trong điều kiện có các mối quan hệ rộng lớn và sâu sắc của toàn cầu và khu vực chi phối. Cho nên xã hội hóa giáo dục là tất yếu khách quan, phải tuân thủ bởi những yếu tố của quá trình toàn cầu hoá, của quá trình hội nhập và phát triển hiện nay.

Xã hội hóa giáo dục với chúng ta là khái niệm mới, mặc dù đã nhắc đến nhiều lần dưới nhiều hình thức khác nhau nhưng nội hàm của nó còn có những cách hiểu khác nhau. Chính do cách hiểu khác nhau ấy mà có nhiều cách làm khác nhau, dẫn đến những chất lượng, hiệu quả khác nhau.

Không ít người cho rằng xã hội hóa giáo dục là do xã hội thực hiện. Mọi hoạt động giáo dục đều do xã hội phải lo liệu như kinh phí giáo dục, cơ sở vật chất, chất lượng giáo dục, trách nhiệm giáo dục... Cách hiểu như vậy không xác định được đâu là chủ thể giáo dục, đâu là đối tượng giáo dục, đâu là môi trường giáo dục và đâu là sự kết hợp các mối quan hệ ấy trong quá trình giáo dục. Xã hội hóa giáo dục là làm cho hoạt động giáo dục mang tính xã hội. Trong đó người đi giáo dục và người được giáo dục trong mọi hoạt động về nội dung và phương thức thực hiện, kết quả đạt được đều mang tính xã hội, tính chuẩn mực xã hội rất cao. Giáo dục nhằm bồi đắp cho người học tư tưởng, hình thành ý thức chính trị, nhân cách, bản lĩnh dân tộc cùng với những tri thức khoa học, kỹ thuật, văn hoá, đạo đức, lối sống. Xã hội hóa giáo dục là làm cho các hoạt động mang tính giáo dục của xã hội được huy động vào quá trình giáo dục một cách tích cực, có hiệu quả. Xã hội hóa giáo dục

(*) Nguyên Phó Tổng Biên tập Tạp chí Cộng sản

cũng có nghĩa là xã hội tham gia giải quyết một cách phù hợp những vấn đề giáo dục đang đặt ra. Xã hội hóa giáo dục là đa dạng hóa các loại hình giáo dục; là mở rộng quy mô đáp ứng yêu cầu giáo dục của xã hội; là xây dựng cơ cấu ngành học, cấp học hợp lý; là kiểm soát được chất lượng đào tạo toàn diện và ngày càng nâng lên; là hướng tới đáp ứng các yêu cầu phát triển xã hội. Xã hội hóa giáo dục là quá trình tiếp thu có chọn lọc những tri thức, những thành tựu văn minh, tiến bộ của thời đại, của thế giới làm cho giáo dục cập nhật với xã hội hiện đại.

Xã hội hóa giáo dục cũng là quá trình trao đổi những kinh nghiệm, đổi mới nội dung chương trình, phương pháp, hình thức, phương tiện giáo dục một cách phù hợp với đối tượng và điều kiện nước ta. Xã hội hóa giáo dục cũng là quá trình mở rộng phạm vi giáo dục, nội dung, hình thức và phương pháp giáo dục ở quy mô quốc gia, khu vực và quốc tế. Việc coi trọng chăm lo giáo dục chính trị, tư tưởng, đạo đức, lối sống, văn hoá... của các tổ chức chính trị – xã hội, các hội, đoàn thể, các thôn xóm, tổ dân phố, cộng đồng dân cư thực chất là xã hội hóa giáo dục, là các tổ chức này tham gia vào quá trình giáo dục.

Tiến hành xã hội hóa giáo dục không có nghĩa xem nhẹ, càng không phải giản đơn hoá, thu hẹp vai trò chủ thể giáo dục của nhà trường, của hệ thống giáo dục quốc dân. Trái lại càng xác định trách nhiệm nặng nề, vai trò chủ thể to lớn của hệ thống giáo dục và nhà trường. Nó đặt ra cho nhà trường và hệ thống giáo dục phải đổi mới tư duy, tìm tòi sáng tạo về nội dung, hình thức, phương pháp giáo dục thích hợp để huy động có hiệu quả các hoạt động xã hội, các lực lượng xã hội vào quá trình giáo dục để có kết quả giáo dục với chất lượng toàn diện và nâng cao. Xã hội hóa giáo dục là phát huy vai trò của các chủ thể trọng yếu mà nền giáo dục nước nhà đã tổng kết thành phương châm: giáo dục nhà trường kết hợp với giáo dục gia đình và giáo dục xã hội. Đây là quá trình kết hợp nhiều quy luật: quy luật sư phạm, quy luật quản lý hệ thống, quy luật kinh tế, quy luật xã hội, quy luật nhận thức trong quá trình xã hội hóa giáo dục. Sự kết hợp này đã cho ta những kết quả giáo dục toàn diện, đào tạo các thế hệ góp phần hoàn thành xuất sắc sự nghiệp bảo vệ, xây

dựng đất nước. Trong điều kiện hiện nay của xu thế toàn cầu hoá, hội nhập với thế giới hiện đại, chúng ta cần nghiên cứu, tìm tòi, đổi mới các hoạt động của quá trình kết hợp nhà trường, gia đình và xã hội trong giáo dục một cách phù hợp, thiết thực.

Thứ hai, những vấn đề đặt ra của quá trình xã hội hóa giáo dục ở nước ta hiện nay.

Từ khi nước ta giành độc lập bằng Cách mạng Tháng Tám năm 1945, Bác Hồ lãnh đạo nhân dân ta kháng chiến, kiến quốc, trong đó có hoạt động giáo dục. Chủ tịch Hồ Chí Minh đã xác định những tư tưởng cơ bản của triết lý giáo dục nước ta. Triết lý ấy thể hiện ở mục tiêu giáo dục toàn diện, hồng và chuyên, đức với tài; phương thức giáo dục là lý luận gắn liền với thực tế, học đi đôi với hành, nhà trường gắn với xã hội, kết hợp giáo dục nhà trường với gia đình và xã hội... Những tư tưởng quan trọng ấy của Chủ tịch Hồ Chí Minh đã soi sáng hoạt động giáo dục nước ta suốt hơn 60 năm qua và đạt được những kết quả to lớn, đào tạo những lớp người yêu nước, có ý chí độc lập, tự chủ, có phẩm chất chính trị, đạo đức trong sáng, vững vàng, có tinh thần vượt khó vươn lên làm chủ các kiến thức khoa học, kỹ thuật, phục vụ hết mình vì sự nghiệp bảo vệ, xây dựng và phát triển đất nước. Trong xu thế toàn cầu hoá, hội nhập hiện nay, xã hội hóa giáo dục vẫn trên nền tảng tư tưởng của Chủ tịch Hồ Chí Minh về triết lý giáo dục của Người. Tư tưởng đó thực chất đã được Chủ tịch Hồ Chí Minh tiếp thu chủ nghĩa Mác – Lênin, vận dụng sáng tạo vào điều kiện Việt Nam. Cho nên xã hội hóa giáo dục ở nước ta hiện nay cần quán triệt và thực hiện những vấn đề chính sau:

Một là, xã hội hóa giáo dục là giáo dục cho toàn xã hội những lý luận cơ bản của chủ nghĩa Mác – Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh một cách thấu đáo. Bởi vì đây là sự tổng kết những tri thức của xã hội loài người, hình thành những quy luật khách quan giúp người ta nhận thức đúng đắn và đầy đủ về thế giới khách quan trong tiến trình vận động và phát triển. Nó giúp cho mọi người có được thế giới quan, nhân sinh quan, phương pháp luận khoa học. Xã hội hóa giáo dục trong lĩnh vực này còn làm cho các hoạt động giáo dục của xã hội định hướng, bồi dưỡng cho những nhận thức mới, những yêu cầu mới, những đòi

hỏi mới. Cho nên giáo dục lý luận Mác – Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh để nó thực sự là thế giới quan, nhân sinh quan, phương pháp luận khoa học của mỗi người, là làm cho toàn xã hội có được nền tảng tư tưởng, kim chỉ nam vững chắc như Đảng ta đã xác định.

Trong tình hình thế giới có những biến động như hiện nay thì việc giáo dục lý luận Mác – Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh là vô cùng quan trọng và cần thiết. Nó giúp mọi người có ý thức chính trị vững vàng, tinh thần độc lập tự chủ cao, khả năng hội nhập với thế giới hiện đại, không bị hoà tan, bị phụ thuộc khi hội nhập. Vì thế mọi quan điểm coi nhẹ, thu hẹp hoặc phủ nhận, bác bỏ việc giáo dục lý luận Mác – Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh là thiếu khoa học, không thực tế, tự tước bỏ những thế mạnh của giáo dục tư tưởng, ý thức chính trị cho mọi người. Trong khi đó, mọi hoạt động, hành vi của mỗi người đều bị phi phối bởi ý thức, tư tưởng chính trị của họ. Hơn nữa, các thế lực thù địch luôn mưu đồ xóa bỏ chủ nghĩa Mác – Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh để xóa bỏ nền tảng tư tưởng của Đảng và của nhân dân ta.

Những vấn đề nêu trên càng khẳng định xã hội hóa giáo dục làm cho chủ nghĩa Mác – Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh là yếu tố soi sáng con đường nâng cao dân trí, phát triển văn hoá, văn minh của dân tộc.

Hai là, xã hội hóa giáo dục về nội dung, chương trình giáo dục. Giáo dục là hoạt động tuân theo quy luật nhận thức của con người từ thấp đến cao, từ hẹp đến rộng, từ nông đến sâu... Việc xây dựng nội dung chương trình giáo dục cần phải tuân theo quy luật nhận thức đó. Việc hiện đại hóa giáo dục là tiếp thu, trang bị những tri thức, kiến thức hiện đại cho người học, nhưng phải căn cứ vào quy luật nhận thức. Thực tế, chúng ta không thể giáo dục những kiến thức cổ hủ, cũ kỹ trong khi xã hội hiện đại đặt ra rất nhiều kiến thức mới. Xã hội hóa giáo dục trong lĩnh vực này là tìm ra và trang bị cho người học những kiến thức mới phổ biến trong xã hội, đang diễn ra mạnh mẽ, thành xu hướng phát triển của thế giới hiện đại một cách phù hợp. Vì thế không thể bảo thủ, trì trệ hoặc đưa mọi cái mới bất kỳ vào giáo dục một cách thiếu chọn lọc làm cho không những không thực tế, thiếu hiệu quả mà còn phản tác dụng. Xã hội

hóa giáo dục là xây dựng nội dung, chương trình giáo dục phù hợp, thiết thực, có hiệu quả với từng loại đối tượng trong xã hội và xã hội phát huy tốt vai trò của mình trong quá trình giáo dục.

Ba là, xã hội hóa giáo dục trong hệ thống tổ chức cơ sở giáo dục, cấp học, ngành học, huy động tài chính, kinh phí của xã hội.

Ở nhiều nước trên thế giới, người ta thực hiện xã hội hóa giáo dục trong lĩnh vực này bằng cách huy động các nguồn đóng góp tài chính của xã hội qua thuế và các nguồn thu khác để nhà nước trực tiếp quản lý, đầu tư cho giáo dục. Vì vậy họ thực hiện hệ thống giáo dục thống nhất, nhà nước chi phí đầy đủ, thường xuyên cho mọi nhà trường. Học sinh không phải đóng học phí. Kinh phí nhà trường gồm tiền lương giáo viên, cơ sở vật chất, kinh phí hoạt động đều được nhà nước chăm lo, xã hội chăm sóc bằng nguồn tài chính do xã hội đóng góp. Hiện nay, ở nước ta thực hiện đa dạng hóa cấp học, ngành học; đa dạng hóa phương thức và hình thức giáo dục cho phù hợp với kinh tế thị trường cũng là một cách để xã hội hóa giáo dục. Chỉ qua việc đa dạng hóa giáo dục đại học những năm qua cho thấy: đến tháng 9/2009 cả nước có 376 trường đại học và cao đẳng, tăng 3,7 lần so với 1987. Năm 1987 không có trường ngoài công lập, đến 2009 có 81 trường đại học, cao đẳng ngoài công lập, chiếm 21,5%. Đến nay cả nước có 40/63 tỉnh, thành phố có trường đại học; 60/63 tỉnh thành có trường cao đẳng; có 62/63 tỉnh thành có ít nhất 1 trường cao đẳng hoặc đại học. Cả nước có 295 trường cao đẳng, đại học công lập, chiếm 78% tổng số các trường cao đẳng, đại học cả nước⁽¹⁾. Nếu những cơ sở, cơ quan giáo dục thực hiện tốt, thật sự vì mục tiêu giáo dục con người mới toàn diện, tức là đã huy động những thành viên xã hội, huy động các thành phần kinh tế tham gia hoạt động giáo dục. Ngược lại, nếu cơ sở, cơ quan, nhà trường nào đó lập ra với mục đích kinh doanh, lấy mục tiêu lỗ lãi về tài chính, coi nhẹ chất lượng giáo dục toàn diện là trái với xã hội hóa giáo dục và thực chất đó là thị trường hóa giáo dục. Nhiều trường thành lập và tuyển sinh còn chưa chuẩn bị đồng bộ 4 yếu tố về đất đai xây dựng trường; đội ngũ giảng viên; vốn đầu tư; các điều kiện bảo đảm chất lượng dạy và học...

Bốn là, xã hội hóa giáo dục trong phương thức hoạt động giáo dục.

Xã hội hóa giáo dục là thực hiện phương châm, phương thức giáo dục mang tính xã hội rộng lớn. Các hoạt động giáo dục được tiến hành trong xã hội và toàn xã hội thực hiện. Bởi vì mọi biến đổi về kiến thức, sự hội nhập về kinh tế, văn hoá, văn minh, tiến bộ đều diễn ra trong xã hội ở những phạm vi mức độ khác nhau. Xã hội sẽ "dạy" cho con người những kiến thức ấy, những tiến bộ, tri thức mới mẻ ấy một cách trực tiếp, tự nhiên và cập nhật. Để xã hội hóa giáo dục cần có cơ chế, chính sách, định hướng cho con người say sưa, tự nguyện học tập trong cuộc sống hàng ngày. Xã hội cùng với nhà trường và gia đình kết hợp chặt chẽ trong các hoạt động giáo dục, nhất là giáo dục thế hệ trẻ, các cháu còn nhỏ tuổi.

Xã hội hóa giáo dục là xây dựng xã hội học tập, mọi người trong xã hội ở mọi lứa tuổi, mọi cương vị đều tự giác, say sưa, có nhu cầu học tập mà thế giới hiện nay đang trở thành xu thế phổ biến. Ở nước ta, hình thức xã hội hóa giáo dục này cần được khuyến khích, có chính sách và cơ chế, chế tài thích hợp để cổ vũ mọi người tự học. Học dưới nhiều hình thức, học những tri thức mới và những tri thức với mình còn thiếu hụt... ở bất cứ điều kiện nào, dưới bất kỳ hình thức nào.

Xã hội hóa giáo dục ở nước ta hiện nay đang còn là vấn đề mới, khá phức tạp cần được đi sâu nghiên cứu kỹ lưỡng, thận trọng và đầy đủ, toàn diện hơn. Những vấn đề mạnh dạn nêu trên chỉ là suy nghĩ cá nhân bước đầu, khó tránh khỏi nhận thức chủ quan, thiếu toàn diện với hy vọng góp phần cụ thể vào quá trình tìm tòi, nhận thức chung về xã hội hóa giáo dục ở nước ta hiện nay □

Ghi chú:

(1) Nguồn: "Báo cáo phát triển của hệ thống giáo dục đại học, các giải pháp đảm bảo và nâng cao chất lượng" – Bộ Giáo dục-Đào tạo, 29/10/2009.

KINH NGHIỆM ĐÁNH GIÁ ...

(Tiếp theo trang 39)

thế nào khi tham gia khóa học?

- Hiểu biết về chủ đề của anh (chị) ra sao?
- Có thể ứng dụng kiến thức mới để phát triển năng lực của cá nhân như thế nào?
- Đối với giảng viên, việc đánh giá mức độ đạt mục tiêu khóa học thông qua việc đánh giá giảng viên (theo mẫu phiếu đánh giá đã đề cập đến ở phần đánh giá giảng viên).

Nhìn chung, việc đánh giá mức độ đạt mục tiêu chung của khóa học là sự tổng hợp việc đạt mục tiêu của người học, giảng viên và các bộ phận phục vụ.

Trên cơ sở đánh giá khóa học cụ thể theo từng phương diện như trên, đơn vị tổ chức đào tạo bồi dưỡng tổng hợp lại và đánh giá toàn diện khóa học. Chủ yếu việc đánh giá toàn bộ quá trình thực hiện khóa học trên những phương diện lớn như sau:

- Chương trình học có phù hợp với đối tượng không?
- Chương trình có đáp ứng được nhu cầu của người học hay không?
- Nội dung đào tạo, bồi dưỡng có ứng dụng được vào thực tế không?
- Việc phân bổ giữa lý thuyết và thực tiễn có phù hợp không?
- Phương pháp giảng dạy của giảng viên có phù hợp không?
- Thời gian, thời lượng, địa điểm khóa học có phù hợp không?
- Cơ sở vật chất và các điều kiện học tập cho người học có tốt không?
- Công tác tổ chức, phục vụ khóa học có tốt không?

Trên đây là một số kiến thức và kinh nghiệm để đánh giá toàn diện một khóa học, góp phần tạo nên chất lượng đào tạo, bồi dưỡng cán bộ, công chức trong thời kỳ mới □